

Współczesna elita warszawska w przestrzeni miasta

Contemporary Warsaw's elite within the city

Caroline Bouloc

Université de Cergy-Pontoise, Département de Géographie et d'Histoire

Site des Chênes II

33 boulevard du Port, 95011 Cergy-Pontoise cedex

caroline.bouloc@u-cergy.fr

Zarys treści. Po 1989 r. elity, uważane za głównych zwycięzców transformacji polityczno-gospodarczej, zaczęły poszukiwać miejsca zamieszkania odpowiadającego ich statusowi społecznemu i pozwalającego wyróżnić się spośród innych grup społecznych. W Warszawie, pomimo pewnych podobieństw ścieżek życiowych, preferencji i wyborów mieszkaniowych, można wyróżnić elity o różnych profilach. Artykuł ten wykracza poza klasyczne rozróżnienie elit na podstawie ich zawodu i proponuje oryginalną typologię elit ze względu na ich cechy społeczno-ekonomiczne, demograficzne, styl życia, a także miejsce zamieszkania i preferencje mieszkaniowe. Różnorodność mieszkań elit stała się jednym z elementów procesu rozróżniania różnych frakcji w grupie elit.

Słowa kluczowe: mieszkania elit, zachowania mieszkaniowe, ścieżki mieszkaniowe, typologia elit, Polska, Warszawa.

Wstęp

Po 1989 r. strategie mieszkaniowe Polaków zaczęły ulegać zmianom. Działo się tak z powodu liberalizacji rynku nieruchomości, powrotu własności prywatnej do sektora mieszkaniowego w nowych, kapitalistycznych warunkach i wzrostu znaczenia kapitału ekonomicznego, jako czynnika zróżnicowań społeczno-przestrzennych (Andrusz i inni; 1996; Węclawowicz, 1996; Biderman, 1998; Enyedi, 1998; Sailer-Fliege, 1999; Ditter, 2004). Mobilność mieszkaniowa była bardzo silna przez kolejne 20 lat, mocno przekształcając przestrzeń wewnątrzmiastową (Zborowski, 2005; Węclawowicz, 1997, 1999, 2003, 2007). Wyższe klasy społeczne¹, jako pierwsze wzmacniały proces przemian. Ich koncentracja przestrzenna w Warszawie była słabsza w 2002 r. niż w 1988 r. (Bouloc, 2011, 2013; Marcińczak i inni, 2012, 2013), powodując roz-

¹ W pracach cytowanych we wstępie klasa wyższa jest rozumiana, jako zbiór statystyczny definiowany przez zawód i/lub posiadanie dyplomu ukończenia studiów wyższych, to znaczy: wyżsi urzędnicy i kierownicy; specjaliści, parlamentarzyści oraz ludność z wykształceniem wyższym.

praszenie się ludności w kierunku dzielnic dotychczas peryferyjnych (Lisowski, 2004; Lisowski i Grochowski, 2007; Smętkowski, 2009; Śleszyński, 2012). Generalnie można przyjąć, że w Warszawie wyższe klasy społeczne mają tendencję do grupowania się wzdłuż linii metra oraz wzdłuż lewego brzegu Wisły. Od niedawna, coraz częściej osiedlają się również na prawym brzegu Wisły, od Saskiej Kępy po Wawer. Ogólna dynamika zmian łączy z jednej strony wzmocnienie udziału wyższych kategorii społecznych zamieszkujących stare, prestiżowe dzielnice (albo rejony), a z drugiej strony inwestycje w nowych strefach w obrębie miasta, oddalonych od centrum, charakteryzujących się niską gęstością zaludnienia (Bouloc, 2011, 2013).

Opisane tendencje nie muszą jednak sprawdzać się w przypadku elity, a zatem jeszcze węższej grupy społecznej, którą można wyodrębnić z wyższej klasy społecznej. Jak elity postrzegają te zmiany? Czy istnieją specyficzne zachowania elit w przestrzeni w porównaniu do szerszej rozumianej klasy wyższej? Jakie procesy i mechanizmy dystynkcji społeczno-przestrzennej zostały uruchomione? Aby odpowiedzieć na powyższe pytania, wykorzystano wyniki wywiadów przeprowadzonych z przedstawicielami warszawskiej elity w 2011 r., poddane następnie analizie dyskursu². Analiza taka jest bardzo istotna w celu dokładnego zrozumienia wyborów i preferencji mieszkaniowych, mimo uwzględnienia nielicznej grupy respondentów (Hertz i Imber, 2000; Thomas, 2000; Blanchet i Gotman, 2007). Ma ona dwie istotne zalety, gdyż z jednej strony uwaga koncentruje się na określonej grupie ludności a z drugiej strony pozwala bardziej szczegółowo zrozumieć logikę myślenia tej grupy oraz przedstawić zbiorowe percepcje (Di Méo, 2014).

Pojęcie *elita* wywodzi się z relatywnie starej definicji funkcjonalistycznej, bazującej na teorii Mosca (1884) i Pareto (1919), która stała się ponownie popularna w latach 80. Zdaniem socjologów Boudon i Bourricaud (1982) używanie tego pojęcia w liczbie mnogiej (zgodnie z poglądem Pareto) jest bardziej adekwatne dla współczesnego społeczeństwa, gdzie „stratyfikacja społeczna uległa spłaszczeniu, rozwinęła się edukacja, oraz pojawiła się kultura »masowa« i sport »masowy«”. Inni autorzy, jak Jałowiecki i inni (2004), Higley i Pakulski (2000) czy Higley i Lengyel (2000), przedstawiają neoliberalną wizję społeczeństwa, biorąc pod uwagę związek między elitą i władzą. Pogląd ten stoi w sprzeczności z koncepcją P. Bourdieu (1979), który używa pojęcia *klasa dominująca* zamiast *elita*, definiując ją, jako osoby wyróżniające się od reszty społeczeństwa statusem ekonomicznym, społecznym, kulturowym oraz symbolicznym. Koncepcja P. Bourdieu została przekształcona przez T. Zaryckiego (2008), który tłumaczy zmiany strukturalne elity z Europy Środkowej, zwłaszcza Polski, w drugiej połowie XX w. Autor odnosi koncepcję elity polskiej do specyficznego kontekstu europejskiego. Polska mimo centralnego położenia geograficznego, nigdy nie była w centrum systemu geopolitycznego i ekonomicznego Europy. Regiony peryferyjne prezentują deficyt kapitału ekonomicznego, co kompensowane jest kapitałem kulturowym. Dla kraju peryferyjnego,

² Ręczne kodowanie i analiza informacji zebranych podczas wywiadów.

jakim jest Polska, wpływ kultury centrum Europy (krajów zachodnich) jest zasadniczy. Zdaniem cytowanego autora, w przypadku polskich elit „mówić można [...] o postarystokratycznym, a więc odziedziczonym po arystokracji, wymiarze kapitału kulturowego ucieleśnionego wymieszaniem z wartościami kultury wysokiej współczesnych krajów zachodnich” (2008, s. 63). Takie podejście umożliwia odejście od kategorii funkcjonalnych tj. nomenklatury (Mink i Szurek, 1994) czy nowej elity ekonomicznej, które odwołują się do specyfiki danej epoki, ale pomijają społeczną kontynuację pomiędzy starym a nowym reżimem (Lagrave, 1998). Do tej definicji, trzeba dodać koncepcję *pola władzy* (Bourdieu i Wacquant 1993; Bourdieu, 2011). Zgodnie z Bourdieu, klasę dominującą reprezentują osoby, które posiadają władzę nad kapitałem (np. ekonomicznym, kulturalnym, społecznym). Słowo *elita* w tym artykule jest używane zgodnie z teoriami P. Bourdieu i T. Zaryckiego.

Publikacje dotyczące wyższych kategorii społecznych pochodzą zwykle z krajów anglosaskich. Ostatnia z nich, *The Geographies of super-rich* (Hay, 2013), potwierdza zainteresowanie geografii anglosaskiej tą grupą społeczną. We Francji tematykę podejmowali przede wszystkim M. Pinçon i M. Pinçon-Charlot (1989, 1992, 1996, 2005), którzy badali mechanizmy i procesy grupowania tych kategorii w przestrzeni. Jednocześnie w Polsce, zainteresowanie elitami jest ważnym elementem pracy głównie socjologów (m.in. Higley i inni, 1998; Słomczyński, 2002; Jasiołkowski, 2002; Jałowiecki i inni, 2004; Jarosz, 2006; Kozarzewski, 2007), a zdecydowanie rzadziej geografów (Liszewski, 1999).

Badania na temat polskich elit i ich ewolucji po 1989 r. bazują na zmiennych statystycznych opisujących strukturę społeczno-zawodową (np. Słomczyński, 2002; Domański i Mach, 2008), na badaniach ankietowych realizowanych na mniejszych próbach (Szelenyi i inni, 1995; Mink i Szurek, 1999; Wasilewski, 2000; Eyal i inni, 1998; Zarycki, 2008) czy też na wywiadach pogłębionych (Palska i Kosicki, 2009). Celem niniejszego artykułu nie jest powtórzenie badań socjologicznych na temat elit po 1989 r., ale zaproponowanie nowego ujęcia w badaniach tej kategorii. Skoncentrowano się na problemie auto-definicji członków tej grupy, zmianach społecznych następujących w jej obrębie od 1989 r. oraz aspektach przestrzennych tych zmian.

W pierwszej kolejności przedstawione zostało zastosowanie podejścia badawczego oraz konstrukcja badania jakościowego przeprowadzonego w 2011 r. z przedstawicielami elit w Warszawie. W drugiej kolejności opisano profil socjologiczny wybranych osób i dokonano analizy dyskursu na temat definicji ich grupy społecznej. W trzeciej kolejności przedstawione zostały ścieżki mieszkaniowe elit przed i po 1989 r., jak również aktualne miejsca zamieszkania jej reprezentantów³. Badano również wybory mieszkaniowe elity w świetle nowych procesów miejskich, które pojawiły się po 1989 r. (reprzywatyzacja, suburbanizacja, ekspansja osiedli zamkniętych, itd.), przedstawiając specyficzne mechanizmy dystynkcji społecznej

³ Na podstawie wywiadów biograficznych, które zastępują w tym badaniu dane panelowe.

tej kategorii. Wyniki tej analizy zestawiono z wynikami analizy korespondencji, opracowując na tej podstawie typologię zachowań społeczno-przestrzennych i wyborów mieszkaniowych elity.

Badania jakościowe: wywiady z przedstawicielami elit

Po pierwsze, przeprowadzenie badań jakościowych okazało się niezbędne w celu kompensacji braku danych ilościowych na temat elit w zasobach GUS. Zbyt ogólne informacje statystyczne nie pozwoliły na przeprowadzenie pogłębionych analiz tej kategorii ludności. Po drugie, metoda jakościowa umożliwiła zrozumienie zachowań oraz percepcji społecznej z perspektywy elit. Ze względu na ograniczony dostęp do przedstawicieli badanej grupy, zastosowana metoda zbierania informacji poprzez wywiady okazała się najtrafniejsza. Przeprowadzono 66 wywiadów z przedstawicielami elit w Warszawie, umożliwiających wyjaśnienie ich rozmieszczenia w przestrzeni miasta oraz motywacje tego rozmieszczenia⁴.

Wybór respondentów był jednym z trudniejszych etapów badań, ponieważ różnica pomiędzy elitą a klasą wyższą jest niezwykle delikatna (Bourdieu, 1979; Scott, 1990; Coehen-Huther, 2004; Hartmann, 2007; Daloz, 2010). Aby ją zminimalizować, zastosowano szeroki dobór respondentów⁵. Dostęp do przedstawicieli poszczególnych elit był możliwy dzięki relacjom osobistym (polecenie przez znajomych). Zastosowano metodę kuli śnieżnej („de proche en proche”; Bouloc, 2013), pytając podczas wywiadu o nazwiska i dane trzech kolejnych osób, które respondent uważa za elitę i które mieszkają w aglomeracji warszawskiej (Degenne i Forsé, 1994). Aby dotrzeć do różnych elitarnych środowisk, angażowano wiele osób z innych środowisk profesjonalnych (np. akademickie, polityczne, ekonomiczne, artystyczne, intelektualne). Wielokrotnie zdarzało się, iż te same osoby wskazywane były przez respondentów pochodzących z zupełnie różnych grup zawodowych, co wskazuje, że jest to środowisko oparte na gęstej sieci powiązań. Zastosowanie szerokiej definicji elity pozwoliło na uniknięcie ograniczenia do wyłącznie funkcjonalnej definicji elit (zawód, zamożność, itd.) i dotarcie do grupy samodefiniującej się, jako elita (Bourdieu, 1979).

Wszyscy respondenci ukończyli wyższe studia. Ponad jedna trzecia z nich była pomiędzy 51 a 60 rokiem życia. Wszystkie osoby posiadały dochody czterokrotnie wyższe niż średnia krajowa. Bez wątplenia, pod względem poziomu dochodów,

⁴ Wywiady zostały nagrane, a następnie ich treść transkrybowana.

⁵ Celowy dobór osób był w pierwszej kolejności podyktowany statusem zawodowym i poziomem władzy w sferze zawodowej, które najbardziej korelują się z koncepcją „pola władzy” (Bourdieu, 1979). W trakcie pozyskiwania respondentów do badania, nie odrzucałam *a priori* osób, które były przez respondentów wymieniane, ponieważ umożliwiło to wyklarowanie autodefinicji polskich elit (badanie indukcyjne). W ten sposób, np. posłowie są zaliczeni do grupy respondentów (2 osoby), chociaż nie zawsze są uważani za elitę (reprezentują społeczeństwo tylko w określonym czasie).

na szczycie badanej grupy sytuują się przede wszystkim elity ekonomiczne, podczas gdy pozycja elity akademickiej jest zdecydowanie niższa.

Przeprowadzając wywiady zadbano, by relacja badacza i badanego nie była relacją partnerską. Należy być świadomym, że pomimo dużego doświadczenia w realizowaniu badań jakościowych, ankieter nigdy w pełni nie kieruje wywiadem. Niejednokrotnie przypomina on bardziej próbę sił, która z uwagi na wysoki status społeczny osób badanych, niestety często wypada na niekorzyść prowadzącego wywiad. Poza tym, nie wszystkie wywiady były anonimowe, wśród ankietowanych byli m.in.: Filip Bajon, Małgorzata Blikle, Jakub Borawski, Jadwiga Czartoryska, Małgorzata Daniszewska, Michał Komar i Ilona Łepkowska.

Wywiady były częściowo standaryzowane, umożliwiając podobne wejście w tematykę badań podczas każdej rozmowy. W pierwszej kolejności próbowano prześledzić ścieżkę życiową respondenta, poprzez określenie miejsc jego zamieszkania od chwili urodzenia po dzień dzisiejszy. Następnie, pytania bardziej koncentrowały się na preferencjach mieszkaniowych oraz na percepcji przestrzeni miasta. Próbowano także zidentyfikować praktyki przestrzenne respondentów. W czwartej części wywiadu pojawiała się kwestia autodefinicji elit i ogólnej definicji tej kategorii. Na końcu umieszczono metryczkę respondenta.

Jak definiują się elity? Analiza dyskursów

Większość respondentów postrzegала określenie *elita* negatywnie. Ankietowani, dokonując samodefinicji, preferowali termin „klasa wyższa”, „inteligencja” albo nawet „klasa średnia”. Jednocześnie, nie wszyscy w taki sam sposób definiowali kategorię elity. Większość respondentów używała definicji funkcjonalnej, dzieląc elitę na kilka podkategorii: finansową, polityczną, naukową, artystyczną. Inni przedstawiali elitę, jako osoby z wyższym wykształceniem, z pochodzeniem arystokratycznym, wychowane w specyficznym stylu, wskazując przy tym na etos inteligencji. Kiloro respondentów zawężyło definicję elity wyłącznie do inteligencji, podkreślając świadomość patriotyczną tej grupy. Kierując się wypowiedziami respondentów, członkowie elity – w idealnym ujęciu – posiadają w pierwszej kolejności wiedzę i dobre wykształcenie, poza tym są rozpoznawalni, dobrze urodzeni, charakteryzują się moralnością chrześcijańską, talentem i intelektem. Biorąc pod uwagę wymienione cechy, jako członków elity najczęściej wymieniano Andrzeja Wajdę oraz Władysława Bartoszewskiego.

Prawie wszyscy respondenci definiowali się jako członkowie inteligencji. Niemniej jednak wyraźnie zarysowały się dwie przeciwstawne koncepcje tej grupy. Jedni widzą w inteligencji tylko grupę funkcjonalną (dyplom i zawód), drudzy zaś dodają pewien etos oparty na wspólnych wartościach. Poza tym, szczególną wagę przykładano do pochodzenia arystokratycznego i inteligenckiego. Wszyscy respondenci zgodnie podkreślali, że inteligencja jest opiniotwórcza. Te dwie de-

finicje inteligencji są, więc bardzo zbliżone. Elita polska wywodzi się z inteligencji i musi mieć jej walory. Posiadanie wiedzy jest kwestią zasadniczą.

Badana grupa przedstawicieli elit (66) jest wykształcona, podobnie jak członkowie jej najbliższego otoczenia. Wszyscy małżonkowie respondentów mają wyższe wykształcenie, ich ojcowie (48) i matki (41) również ukończyli studia wyższe. Ponadto, 75% respondentów potwierdziło także wyższe wykształcenie swoich dziadków. Godny podkreślenia jest również fakt, że „rekrutacja” małżonków albo przyjaciół odbywa się pomiędzy różnymi kategoriami elit (artystyczne, ekonomiczne, akademickie, polityczne), bez względu na wykonywany zawód. Ten ostatni wątek potwierdza hipotezę, że elita tworzy jedną, zwartą grupę.

Cechy polskiej elity są specyficzne, a sama grupa nie działa w ten sam sposób jak w krajach zachodnich. Jeżeli procesy tworzenia hierarchii w obrębie przestrzeni społecznej (w sensie P. Bourdieu) przebiegają inaczej niż w krajach zachodnich, może warto zastanowić się jak to funkcjonuje w odniesieniu do procesów społeczno-przestrzennych.

Od wprowadzenia się z przymusu do przeniesienia się z wyboru: gdzie dzisiaj mieszka warszawska elita?

Wyższe dochody elit dają większe możliwości wyboru miejsc zamieszkania. Bariery społeczne i procesy dystynkcji, opierające się przede wszystkim na kapitale kulturowym, nie mogą jednak odrzucać kapitału ekonomicznego w przypadku przestrzeni. Opierającym się na własności prywatnej, zakup dobra jest najbardziej widocznym atrybutem sukcesu jednostki. Znajduje to potwierdzenie w ścieżce mieszkaniowej badanej grupy (reprezentującej część elity). Generalnie wyższe warstwy społeczne charakteryzuje wysoka mobilność mieszkaniowa, która miała miejsce już w okresie socjalistycznym⁶. Ważnym jej powodem była chęć posiadania większego mieszkania. Poza tym, kilkoro respondentów jeszcze w okresie socjalizmu mieszkało w dzielnicach uznawanych za prestiżowe jak np. Żoliborz albo Mokotów.

Respondenci najczęściej wybierają mieszkania zlokalizowane na osi północ-południe, ze szczególnym naciskiem na centrum miasta oraz niektóre lokalizacje położone we wschodniej części miasta (od Saskiej Kępy do Aleksandrowa) (ryc. 1).

Można zauważyć pewne specyficzne cechy, charakterystyczne dla określonych typów respondentów⁷ (ryc. 2⁸): (1) elity polityczne generalnie zamieszkują strefę

⁶ Kilkoro respondentów, posiadających w tym okresie *kapitał władzy*, szybciej otrzymało mieszkanie.

⁷ Elity zostały podzielone na cztery typy w zależności od wykonywanego zawodu: elity polityczne (np. były minister, ambasador, parlamentarzyści), elity kulturowe (np. scenarzyści, pisarze, aktorzy), elity akademickie (np. profesorzy uniwersyteccy) oraz elity ekonomiczne (np. maklerzy, dyrektorzy przedsiębiorstw).

⁸ Analiza obejmuje 63 spośród 66 respondentów, gdyż troje nie udzieliło informacji na temat

Ryc. 1. Miejsca zamieszkania respondentów

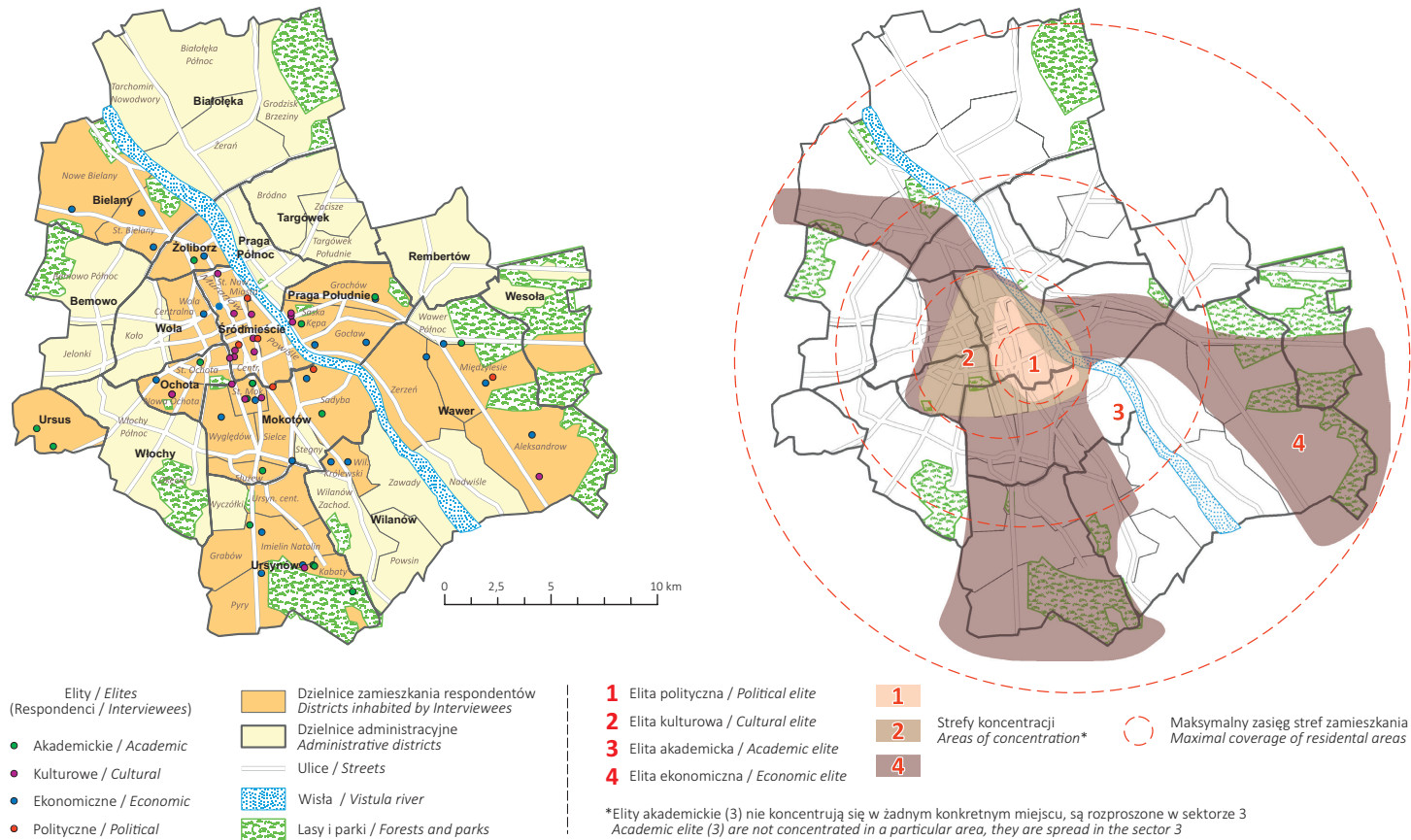
Opracowanie własne na podstawie wywiadów zrealizowanych w 2011 r.

Places of residence of respondents

Own study based on interviews conducted in 2011, like remaining figures and table.

centralną, (2) elity kulturowe mieszkają raczej w centrum miasta i rzadko przesuwają się poza drugą strefę, (3) elity akademickie prezentują bardziej specyficzne rozmieszczenie, ponieważ ich status ekonomiczny jest relatywnie słaby, lokują się w miejscach nieco bardziej oddalonych od centrum, (4) elity ekonomiczne często wybierają lokalizacje położone w strefie peryferyjnej.

adresu zamieszkania.

Ryc. 2. Miejsca zamieszkania respondentów według typów elit (mapa i szkic)
Places of residence of respondents by type of elite (map and sketch)

Wybory mieszkaniowe elity w świetle zmian w przestrzeni miasta po 1989 r.

Od 1989 r. w Warszawie zderzają się różne procesy, które są efektem otwarcia na świat kapitalistyczny. Pokłosiem tego są zmiany strukturalne w sektorze mieszkaniowym, w sposobie i rodzaju zabudowy oraz w krajobrazie miejskim. Zachodzą również zmiany w obyczajach klasy wyższej, która od tego momentu najchętniej osiedla się na peryferiach oraz w osiedlach zamkniętych. Można jednak zastanawiać się czy te tendencje charakterystyczne są wyłącznie dla omawianej warstwy społecznej?

Po pierwsze, rozważyć należy kwestię zamieszkiwania na przedmieściach. Wielu autorów zaobserwowało, że przedstawiciele wyższych kategorii społecznych przenoszą się poza miasto, przede wszystkim po to, by zamieszkać w nowo wybudowanym domu jednorodzinny (Grochowski, 2004; Komornicki, 2011; Degórska, 2012). W badaniach, które prowadziłam na potrzeby mojej rozprawy doktorskiej (Bouloc, 2013), kwestia rozlewania się miasta na peryferie była przeze mnie poruszana w stopniu marginalnym. Prawie wszyscy respondenci mieszkali wewnątrz miasta, co świadczyć mogło o tym, że takie właśnie były wówczas preferencje elit. Jako najbardziej atrakcyjne do zamieszkania najczęściej wybierali dzielnice wokół centrum (Żoliborz, Mokotów i Saska Kępa). Badania przeprowadzone w 2011 r. potwierdzają, że wybór mieszkania na przedmieściu może być w pewnym stopniu kwestią generacyjną oraz wynikać z cyklu życia rodziny, ponieważ taka lokalizację preferowali tylko najmłodsi i najstarsi. W dzielnicach peryferyjnych lokowały się przede wszystkim rodziny złożone z osób pomiędzy 35 a 60 rokiem życia. Dylemat wyboru pomiędzy mieszkaniem pod miastem i w mieście był też często rozwiązywany poprzez kupienie drugiego domu na wsi, albo na dalszych peryferiach Warszawy.

Innym wyróżnikiem elity jest liczba posiadanych nieruchomości. Dwie trzecie respondentów dysponowało minimum dwoma nieruchomościami, a uzasadniano to otrzymaniem spadku, posiadaniem starego rodzinnego majątku, domu/mieszkania jako posiadłości wakacyjnej, inwestycji lub w przyszłości daru dla dzieci. Z tej też przyczyny, część respondentów miała kłopot z jednoznacznym wskazaniem swojego miejsca zamieszkania.

Czy elita wyróżnia się poprzez typ budynku, jaki wybiera na miejsce swojego zamieszkania? Większość respondentów odrzucało socjalistyczną zabudowę mieszkaniową i tylko ośmiu mieszkło w blokach. Niemniej jednak prawie wszyscy (oprócz dwóch osób) przynajmniej raz w życiu zamieszkiwali w tym typie zabudowy. Również rodzice ankietowanych często nadal mieszkają w osiedlach z wielkiej płyty. Zdarzało się również, że respondenci przyznawali się do otrzymania spadku w takiej lokalizacji. Jednocześnie, szczególnie w latach 90., kupowali nowe mieszkania oraz domy. Po 2000 r., coraz częściej poszukiwali oni mieszkań starych, przedwojennych. Jednak siła tego drugiego trendu nie była bardzo znaczna. Można natomiast łączyć go z mechanizmami prywatyzacji oraz reprivatyzacji po 1989 r., nazywając ich gentryfierami (Górczyńska, 2017, 2018).

Na początku XXI w. na rynku nieruchomości pojawiła się nowa forma zabudowy mieszkaniowej w postaci osiedli zamkniętych, przeznaczonych dla najbogatszych klientów (Gąsior-Niemiec i inni, 2007; Billard i inni, 2011; Czéfalvay, 2011; Górczyńska, 2012). Niemniej jednak, tylko jedna trzecia respondentów mieszka w tego typu osiedlach i tylko jedna czwarta respondentów wyraża pozytywną na ich temat opinię. Pozytywy związane są z poczuciem bezpieczeństwa (zwłaszcza dla dzieci), jak również z cechami takimi jak: cisza, intymność, czystość i standard rezydencji. Argumenty przeciwko osiedlom zamkniętym (wymieniane przez większość respondentów) to skojarzenie z gettem, barierą w dostępie do przestrzeni publicznej, brakiem intymności i możliwości wyróżnienia się.

Tabela 1. Zmienne ilościowe wykorzystane w analizie korespondencji
Quantitative variables used in analysing correspondence

Charakterystyki	Zmienna	
	Nazwa na rycinie	Tłumaczenie na j. polski
1. Kategorie zawodowe		
Typ elity	<i>Cult_art</i> <i>Economique</i> <i>Cult_Rech</i> <i>Politique</i>	Kulturowe Ekonomiczne Akademickie Polityczne
2. Posiadane nieruchomości		
Drugi dom/mieszkanie	<i>oui_2e_resid</i> <i>non_2e_resid</i>	Tak, ma 2. dom Nie ma 2. domu
Dodatkowe nieruchomości	<i>propri_plus0</i> <i>propri_plus1</i> <i>propri_plus2</i> <i>propri_plus3</i> <i>propri_plus4_5</i>	Nie ma dodatkowych Ma jeden dodatkowy Ma 2 dodatkowe Ma 3 dodatkowe Ma 4 albo 5 dodatkowych
Okres powstania głównej nieruchomości	<i>avant_1945</i> <i>1945-1970</i> <i>1971-1988</i> <i>après_1989</i>	Przed 1945 r. 1945–1970 1971–1988 Po 1989
Mieszkają w osiedlu zamkniętym	<i>oui_ferm</i> <i>non_ferm</i>	Tak Nie
3. Preferencje		
Wiek budynku	<i>pref_neuf</i> <i>prefancien</i> <i>pas_pref_na</i>	Preferencje dla nowych budynków Preferencje dla starych Nie ma preferencji
Typ nieruchomości	<i>pref_maison</i> <i>pref_appart</i> <i>Pas_pref_ma</i>	Preferencje dla domu Preferencja dla mieszkania Nie ma preferencji
Osiedle zamknięte	<i>Non_aim_ferm</i> <i>Oui_aim_ferm</i> <i>Pas_pref_aim_ferm</i>	Nie lubi osiedla zamkniętego Lubi osiedle zamknięte Nie wie

Charakterystyki	Zmienna	
	Nazwa na rycinie	Tłumaczenie na j. polski
4. Praktyki związane z przemieszczaniem w przestrzeni		
Typ mobilności w mieście	<i>Voiture</i> <i>Transp_commun</i>	Samochód Transport publiczny
5. Definicja i indywidualna charakterystyka respondenta		
Definiuje się jako elita	<i>non_elit</i> <i>oui_elit</i> <i>pas_avis_elit</i>	Nie Tak Nie wie
Definiuje się jako inteligent	<i>oui_intel</i> <i>Non_intel</i>	Tak Nie
Otoczenie definiuje jako elita	<i>Elitentour_oui</i> <i>Elitentour_non</i>	Tak Nie
Wiek	<i>20_30 ans</i> <i>31_40 ans</i> <i>41_50 ans</i> <i>51_60 ans</i> <i>61_70 ans</i> <i>71_80 ans</i> <i>Plus de 81 ans</i>	20–30 lat 31–40 lat 41–50 lat 51–60 lat 61–70 lat 71–80 lat > 81 lat
Znajomość języków	<i>1_2_lang</i> <i>3_4_lang</i> <i>5_6_lang</i>	1–2 języki 3–4 języki 5–6 języków
Pobyt za granicą (> 6 miesięcy)	<i>6mois_oui</i> <i>6mois_non</i>	Tak Nie
Miesięczne dochody	<i>de3201z_a5600z</i> <i>de5601z_a8000z</i> <i>de8001z_a13000z</i> <i>de13001_a21800z</i> <i>de21801z_a31500z</i> <i>de31501z_a96600z</i>	Od 3201 zł do 5600 zł Od 5601 zł do 8000 zł Od 8001 zł do 13000 zł Od 13001 zł do 21800 zł Od 21801 zł do 31500 zł Od 31501 zł do 96600 zł

Typologia elity według zachowań społeczno-przestrzennych oraz wyborów mieszkaniowych

Wspólną cechą elit jest chęć odróżnienia się od reszty społeczeństwa a zwłaszcza od klasy średniej. Liczący się członkowie elity warszawskiej, próbują odróżnić się od innych poprzez swoje specyficzne preferencje mieszkaniowe, takie jak np. wybór miejsca zamieszkania, typ rezydencji, posiadanie domu letniskowego. Biorąc pod uwagę typ elit, można zauważyć, że preferencje mieszkaniowe, w tym wybory lokalizacji i typu mieszkania, nie są zawsze jednakowe. W poniższym podrozdziale poddane dyskusji zostanie istnienie specyficznych preferencji i strategii mieszkaniowych poszczególnych typów elit.

Podstawę typologii stanowiła analiza korespondencji wybranych kilkunastu zmiennych jakościowych (Dumolard, 2011) (tab. 1, ryc. 3), która uwzględnia wzajemne usytuowanie zmiennych oraz osób. Dwa wyznaczone wymiary, wyjaśniające 15% bezwładności zostały przedstawione na wykresie⁹. Pierwsza oś opisuje poziom zamożności respondentów, na podstawie poziomu ich dochodów oraz posiadanych nieruchomości. Druga oś opisuje wiek respondentów i budynków. Na prawo starsi respondenci, zamieszkujący w starszym budownictwie, na lewo, młodszy respondenci oraz osoby mieszkające w nowym budownictwie.

Kategoria „stare elity” skupia osoby, które były elitami w okresie socjalistycznym dzięki swojemu statusowi zawodowemu. Są to starsze osoby, które po 1989 r. nie były w stanie przekształcić swoich kapitałów kulturowych, politycznych i społecznych w kapitał ekonomiczny. Ich status majątkowy nie pozwala na zmianę mieszkania. Najwięcej respondentów tej kategorii mieszkało na Żoliborzu. Osoby te preferowały transport publiczny, co może wynikać m.in. z dogodności połączeń i bogatej oferty środków transportu. Druga grupa obejmuje członków „młodej elity” i „elity intelektualne”. Zachowania „młodych elit” (20–40 lat) nie są bardzo dalekie od sposobu działania „elit starych”, ponieważ ich życiowe aspiracje i strategie napotykały ten sam problem, jakim jest brak kapitału ekonomicznego. Grupa charakteryzuje się niskimi dochodami, brakiem innych nieruchomości, ale również wyższym wykształceniem. Z innymi kategoriami elit łączy ją dostrzegalne w dyskursach preferencje, jednak nie ich rzeczywisty stan posiadania. Zaliczamy do niej także elity akademickie, których dochody nie pozwalają na posiadanie mieszkania w wyższym standardzie i w lepszych dzielnicach. Osoby z tej grupy są zwykle niezamężne lub są w związku z osobą również należącą do elity akademickiej, co wyjaśnia słabość ich kapitału ekonomicznego.

Trzecią grupę stanowi elita „zwrócona ku przeszłości”, którą wyróżnia posiadany kapitał symboliczny, odwołujący się do przedwojennej pozycji społecznej oraz *habitus*. Można zidentyfikować tradycyjny rdzeń (blisko przecięcia się osi w punkcie 0 na rycinie 4), na którym wzorują się wszystkie elity i który stanowi zasadniczy czynnik definicji ich statusu. Większość osób z tej grupy autodefiniuje się, jako elita albo inteligencja. Osoby te posiadają również wysoki kapitał kulturowy, także ich preferencje mieszkaniowe są bardzo związane z symboliką: wybierają stare budownictwo i nie są zwolennikami nowych osiedli zamkniętych. Najwięcej respondentów reprezentujących tę grupę zamieszkiwało na Saskiej Kępie.

W czwartej grupie, elity „przyszłościowe”, znajdują się osoby, przeważnie w wieku 41–60, które preferują nowe budownictwo i domy jednorodzinne oraz wyróżniają się posiadaniem kapitałem ekonomicznym. Do tej kategorii zaliczają się najbardziej zamożne osoby (elita ekonomiczna), posiadające przynajmniej trzema nieruchomościami i mieszkające w dzielnicach peryferyjnych (np. Wawer, Wilanów).

⁹ Niski procent przedziału ufności jest typowy w przypadku analizy danych jakościowych, poza tym analiza koncentruje się na wyróżnieniu w środku jednej grupy społecznej.

Ostatnią grupę, zamiast *elity*, należałoby zdefiniować, jako „klasę średnią wyższą”, gdyż osoby z tej kategorii określały się terminem „klasa aspirująca”. W tym przypadku elementem różnicującym nie jest status ekonomiczny czy też poziom wykształcenia a przede wszystkim dokonywane wybory i preferencje. Reprezentanci tej grupy preferowali osiedla zamknięte i przeważnie mieszkali w Ursusie lub na Ursynowie.

Warto podkreślić, że przedstawiciele elit mieszkają w tych samych dzielnicach, co klasy wyższe. Wyróżnia ich jednak strategia i preferencje mieszkaniowe, gdyż są bardziej mobilni i mają większe wymagania, jeśli chodzi o miejsce zamieszkania (głównie centrum miasta). Poza tym, są to osoby aktywne zawodowo i posiadające znaczne wpływy.

W ten sposób, z jednej strony, elity koncentrują się w małych enklawach w obrębie starych dzielnic (np. Żoliborzu), z przewagą nieruchomości w postaci mieszkań, z drugiej zaś przesuwały się w kierunku bardziej oddalonych dzielnic (Anin, Międzylesie), gdzie mogą postawić dom jednorodzinny. Logiki i strategie mieszkaniowe respondentów ewaluowały po 1989 r., odrzucając niejako model socjalistyczny i powracając do wzorów przedwojennych, albo przyjmując zachodni styl życia.

Podsumowanie

Ukształtowana w okresie socjalistycznym symbolika elit przestała funkcjonować, co sprawiło, że elity zostały zmuszone do ponownego społecznego samookreślenia się. Jest to także kwestia wygaszenia wpływu dawnej socjalistycznej nomenklatury w sferze politycznej oraz zaniku potrzeby buntu i opozycji, cech charakteryzujących elitę w poprzednim systemie. Elity od nowa określają swoje społeczne i przestrzenne granice, dążąc do innego sposobu odróżniania się od pozostałych kategorii społecznych. Nowe symbole społecznego statusu są częściowo odzwierciedleniem symboli starych. Elementy przedwojennej symboliki można dostrzec w przyjmowanych przez respondentów sposobach społecznej samooceny oraz sposobach rozumienia społecznej przestrzeni z jednoczesnym wypieraniem symboliki okresu socjalistycznego.

Okres, w którym zostały przeprowadzone badania można określić, jako przejściowy, zarówno ze względu na dynamiczne kształtowanie się przestrzeni w rezultacie powstałej po 1989 r. mieszkaniowej mobilności, ale również z powodu trwającego procesu redefiniowania symbolicznych miejsc w przestrzeni miasta. Bourdieu (1979) podzielił klasę dominującą we Francji na różne grupy, ze względu na różne wielkości posiadanego kapitału, tak również i w Warszawie można zaobserwować odmienne tendencje do „zawłaszczania” przestrzeni przez różne kategorie badanych elit.

Paradoks elit polega na tym, że choć od 1989 r. grupa ta uzyskała siłę ekonomiczną (a nawet polityczną), umożliwiającą odróżnianie się od innych klas spo-

łecznych, to jednocześnie zauważalnie zaczęła poszukiwać możliwości reprodukcji zachowanych z przeszłości opozycyjnej habitusów i symboliki kulturowej.

W rezultacie, żadna spośród badanych kategorii elit nie stawia na pierwszym miejscu kapitału ekonomicznego. Jedne elitarne grupy próbują zachować cechy charakterystyczne dla przeszłości i powracają do rodzinnej symboliki odziedziczonej po okresie przedwojennym, kupując nieruchomości w dawnych prestiżowych dzielnicach. Proces ten jest dostrzegany zarówno w przypadku starej polskiej arystokracji, jak i w przypadku inteligencji w ogólnym znaczeniu. Z drugiej strony, pewne podgrupy badanej elity starają się bardziej kreować nową przestrzeń na peryferiach miasta, ceniąc raczej oznaki sukcesu typowe dla społeczeństw zachodnich (dom jednorodzinny, luksusowy samochód). Nie porzuciły one symboliki kapitału kulturowego, która, mimo, że ma mniejsze niż w przypadku pierwszej grupy znaczenie przy wyborze miejsca zamieszkania, jest obecna w ich zwyczajach i w społecznej percepcji przestrzeni miasta. Obydwie grupy charakteryzuje podobna ambicja kreowania przestrzeni, stanowiąca zaprzeczenie modelu obowiązującego w systemie socjalistycznym.

Wywiady z respondentami potwierdziły, że dystanse społeczne widoczne są w przestrzeni. Są to dystanse pomiędzy tymi, którzy inwestują w obszary „nieskażone” budownictwem socjalistycznym – elity, oraz tymi, którzy mieszkają w mieszkaniach z wielkiej płyty – „masa”. Nawet, jeśli osiedle socjalistyczne jest częścią codziennych praktyk elit, to na tym polega dystynkcja tej klasy. Mimo to, część respondentów należących do „starej elity” nadal zamieszkuje w takich osiedlach z powodów ekonomicznych. Można się jednak spodziewać, że z czasem osiedla te będą przez elity opuszczone. Obecna generacja ma jeszcze krewnych mieszkających w osiedlach z wielkiej płyty lub posiada tam mieszkania. Z kolei ich dzieci, asymilując nowe habitusy klasowe, często unikają starych socjalistycznych osiedli. Jest bardzo prawdopodobne, że stosunek do tych osiedli stanie się wyraźnym wyznacznikiem statusu, wzmacniającym dystans społeczny pomiędzy elitą a mniej zamożną częścią populacji.

Liczne analizy przestrzenne w makroskali miejskiej opisują wyludnianie się centrów miast i przenoszenie się mieszkańców na peryferie, przy czym mobilność ta dotyczy zarówno zamożnych jak i ubogich. Pod tym względem, polska przestrzeń miejska jest porównywana do modelu amerykańskiego. O wątku tym była mowa w niniejszym artykule. Po pierwsze, część elit wybiera lokalizacje blisko centrum z powodu zawodu lub pełnionych funkcji. Wybór miejsca zamieszkania warunkowany jest również posiadaniem rodziny oraz poziomem rozwoju i dostępnością sieci transportu publicznego. Reasumując wybór ten, nie jest tylko odpowiedzią na podążanie w kierunku ideału wolności wyrażonego w postaci domu jednorodzinnego, ale jest także wynikiem połączenia aspiracji klasowych, indywidualnych oraz kompromisu z pozostałymi członkami rodziny. „Być bliżej centrum miasta”, czy „mieć szybki dojazd do centrum” to dwie bardzo istotne kwestie dla większości respondentów. W związku z tym, od niedawna, pewne centralne ob-

szary albo stare prestiżowe dzielnice są ponownie zasiedlane przez miejskie elity. Ta nowa tendencja była podkreślana wielokrotnie podczas wywiadów. Reinwestowanie w takich dzielnicach przybiera formy odkupienia mieszkania rodzinnego lub zakupu części czy też całości budynku. Proces ten jest powolny i zależy częściowo od procesów rewitalizacji przestrzeni publicznych położonych w pobliżu. Natomiast w centrum miasta, gdzie ludność zamieszkująca stare budynki jest uboższa, a mieszkania są często komunalne, renowacje prowadzone są sporadycznie. Dlatego słowo gentryfikacja nie wydaje się być najbardziej odpowiednie dla opisu sytuacji tych obszarów. Są to, bowiem na ogół stare prestiżowe dzielnice, które obecnie reinwestowane. W świetle wyników powyższych badań, jest bardzo prawdopodobne, że zjawisko to nabierze tempa, gdyż elity zawsze mieszkały niedaleko miejsc centralnych, wyrażając w ten sposób swoją dominującą pozycję.

Podziękowania

Serdecznie dziękuję Basi Jaworskiej za poprawki językowe oraz Marcie Derek i Adamowi Mielczarkowi za korekty stylistyczne i pomoc merytoryczną.

Piśmiennictwo

- Andrusz G., Harloe M., Szelenyi I. (red.), 1996, *Cities after Socialism, Urban and Regional Change and Conflict in Post-Socialist Societies*, Blackwell Publishers, Oxford.
- Biderman E., 1998, *Problemy i kierunki przemian struktury przestrzenno-funkcjonalnej dużych miast w Polsce w okresie transformacji systemowej*, [w:] J.J. Parysek, H. Rogackiego (red.), *Przemiany społeczno-gospodarcze Polski lat dziewięćdziesiątych*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, s. 99–109.
- Billard G., Chevalier J., Madoré F., Vuillat F., 2011, *Quartiers sécurisés. Un nouveau défi pour la ville?*, collection *Modes de ville*, Editions Les Carnets de l'info, Paris.
- Blanchet A., Gotman A., 2007 (red.), *L'enquête et ses méthodes: L'entretien*, Armand Colin, Paris.
- Boudon R., Bourricaud F., 1982, *Dictionnaire critique de la sociologie*, La Rentrée Universitaire des Puf, Paris.
- Bouloc C., 2011, *Urban elites in Polish intra-metropolitan space: The case of Warsaw, Krakow and Lodz*, [w:] S. Kalogirou (red.), *ecQTG 2011 – 17th European Colloquium on Quantitative and Theoretical Geography – Proceedings*, Geography Department, Harokopio University, Athens, 33, s. 42–51.
- Bouloc C., 2013, *Les élites dans les villes polonaises. Etude de géographie sociale*, thèse co-dirigée par P. Petsimeris et G. Węclawowicz, Université Paris 1, Académie des Sciences de Pologne, soutenue le 7 décembre 2013, Paris.
- Bourdieu P., 1979, *La distinction, critique sociale du jugement*, Les éditions de minuit, collection Le sens commun, Paris.
- Bourdieu P., 2011, *Champ du pouvoir et division du travail de domination*, Actes de la recherche en sciences sociales, 190, s. 126–139.

- Bourdieu P., Wacquant L.J.D., 1993, *From ruling class to field of power: An interview with Pierre Bourdieu on La Noblesse d'Etat*, Theory, Culture and Society, 10, 3, s. 19–44.
- Coehen-Huther J., 2004, *Sociologie des élites*, Cursus, Armand Colin, Paris.
- Czéfálvay Z., 2011, *Gated communities for security of prestige? A public choice approach and the case of Budapest*, International Journal of Urban and Regional Research, 35, 4, s. 735–752.
- Daloz J.-P., 2010, *The Sociology of Elite Distinction, From Theoretical to Comparative Perspectives*, Palgrave Macmillan, New York.
- Degenne A., Forsé M., 1994, *Les réseaux sociaux*, Armand Colin, Paris.
- Degórska B., 2012, *Spatial growth of urbanised land within the Warsaw metropolitan area in the first decade of the 21st century*, Geographia Polonica, 85, 3, s. 77–95.
- Di Méo G., 2014, *Introduction à la géographie sociale*, Armand Colin, Paris.
- Ditter J.G., 2004, *Dynamiques économiques et spatiales en Europe centrale: une perspective chronologique au tournant de l'élargissement*, Cahiers du CEREN n°7, Dijon.
- Domański H., Mach B.W., 2008, *Inteligencja w strukturze społecznej: dziedziczenie pozycji, wyższe wykształcenie i kariera zawodowa (1982–2006)*, [w:] H. Domański (red.), *Inteligencja w Polsce, specjaliści, twórcy, klerkowie, klasa średnia?*, Wydawnictwo Instytutu Filozofii i Socjologii PAN, s. 265–291.
- Dumolard P., 2011, *Données géographiques: analyse statistique multivariée*, Lavoisier, Paris.
- Enyedi G., 1998, *Transformation in Central European postsocialist cities*, [w:] G. Enyedi (red.), *Social Change and Urban Restructuring in Central Europe*, Akadémiai Kiado, Budapest, s. 9–34.
- Eyal G., Szelenyi I., Townsley E., 1998, *Making Capitalism Without Capitalists, The Ruling Elites in Eastern Europe*, Verso, London, New York.
- Gąsior-Niemiec A., Glasze G., Pütz R., Sinz D., 2007, *Grodzenie miasta: casus Warszawy*, Studia Regionalne i Lokalne, 4, 30, s. 7–30.
- Górczyńska M., 2012, *Specificity of gated neighbourhoods in the Bielany district (Warsaw)*, *Articulo – Journal of Urban Research*, 8, s. 1–12, <http://articulo.revues.org/2022>; DOI: 10.4000/articulo.2022.
- Górczyńska M., 2017, *Gentrifiers in the post-socialist city? A critical reflection on the dynamics of middle- and upper-class professional groups in Warsaw*, Environment and Planning A: Economy and Space, 49, 5, s. 1099–1121.
- Górczyńska M., 2018, *Mechanisms of property ownership change and social change in inner-city Warsaw (Poland)*, Urban Studies, 55, 13, s. 2803–2820.
- Grochowski M., 2004, *Suburbanizacja – w poszukiwaniu lepszych warunków życia (przykład strefy podmiejskiej Warszawy)*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Zróżnicowanie warunków życia ludności w mieście, Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, XVII, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 87–96.
- Hartman M., 2007, *The Sociology of Elites, Routledge Studies in Social and Political Thought*, London, New York.
- Hay I., 2013, *Geographies of the Super-Rich*, Cheltenham, Edward Elgar, London.

- Hertz R., Imber J.B. (red.), 2000, *Studying Elites Using Qualitative Methods*, A Sage Focus Edition, Thousand Oaks, London New Delhi.
- Higley J. Lengyel G. (red.), 2000, *Elites after State Socialism*, Rowman & Littlefield Publishers, Inc., Lanham, Boulder, New York, Oxford.
- Higley J., Pakulski J., 2000, *Elite theory and research in postcommunist societies*, [w:] J. Frenzel-Zagórska, J. Wasilewski (red.), *The Second Generation of Democratic Elites in Central and Eastern Europe*, Institute of Political Studies PAS, Warsaw, s. 37–49.
- Higley J., Pakulski J., Wesołowski W., 1998, *Post-communist Elites and Democracy in Eastern Europe*, St. Martin's Press, London.
- Jałowiecki B., Krajewska M., Olejniczak K., 2004, *Klasa metropolitalna w przestrzeni Warszawy*, [w:] J. Grzelak, T. Zarycki (red.), *Spółeczna mapa Warszawy: Interdyscyplinarne studium metropolii warszawskiej*, Wydawnictwo naukowe Scholar, Warszawa, s. 132–146.
- Jarosz D., 2006, *La Patrie ou le Parti? Les élites polonaises entre deux loyautés, 1944–1956*, [w:] Bocholier F., Bauquet N. (red.), *Le communisme et les élites en Europe centrale, sous la direction Nicolas Bauquet et François Bocholier*, PUF/Editions ENS Rue d'Ulm, Paris.
- Jasiecki K., 2002, *Elita biznesu w Polsce, Drugie narodziny kapitalizmu*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warszawa.
- Komornicki J., 2011, *Przemiany mobilności codziennej Polaków na tle rozwoju motoryzacji*, Prace Geograficzne, 227, Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania PAN, Warszawa.
- Kozarzewski P., 2007, *Spółeczeństwo i elity o transformacji*, [w:] M. Jarosz (red.), *Transformacja, Elity, Spółeczeństwo*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa.
- Lagrange M.R., 1998, *Voyage aux pays d'une utopie déçue*, Presses Universitaires de France – PUF, Paris.
- Lisowski A., 2004, *Zmiany warunków życia w aglomeracji warszawskiej w latach 1995–2000*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Zróźnicowanie warunków życia ludności w mieście, Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, XVII, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 67–76.
- Lisowski A., Grochowski M., 2007, *Procesy suburbanizacji. Uwarunkowania, formy i konsekwencje*, opracowanie przygotowane na zlecenie Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, Warszawa.
- Liszewski S., 1999, *Elity intelektualne w przestrzeni miasta. Przykład Łodzi*, [w:] J. Kaczmarek (red.), *Zróźnicowanie przestrzenne struktur społecznych w dużych miastach*, Konwersatorium Wiedzy o Mieście, XI, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 9–21.
- Macińczak S., Gentile M., Stępnia M., 2013, *Paradoxes of (post)socialist segregation: metropolitan sociospatial divisions under socialism and after in Poland*, Urban Geography, 34, 3, s. 327–352.
- Marcińczak S., Musterd S., Stępnia M., 2012, *Where the grass is greener: Social segregation in three major Polish cities at the beginning of the 21st century*, European Urban and Regional Studies, 19, s. 383–403.
- Mink G., Szurek J.-C., 1999, *La grande conversion, Le destin des communistes en Europe de l'Est*, Seuil, Paris.

- Mosca G., 1953, *Elementi di Scienza Politica*, Bari, Laterza.
- Palska H., Kosicki P.H., 2009, *Casting off the coat of Konrad: Polish intelligentsia in the era of system transformation*, *Studies in East European Thought*, 61, 4, s. 249–269.
- Pareto V., 1919, *Traité de sociologie générale*, Lausanne-Paris, Librairie Payot-Cie.
- Pinçon M., Pinçon-Charlot M., 1989, *Dans les beaux quartiers*, Espace Populations Sociétés, Edité par Seuil, Paris.
- Pinçon M., Pinçon-Charlot M., 1992, *Quartiers bourgeois, quartiers d'affaires*, Payot, Documents, Paris.
- Pinçon M., Pinçon-Charlot M., 1996, *Grandes fortunes. Dynasties familiales et formes de richesse en France*, Payot, Documents, Paris.
- Pinçon M., Pinçon-Charlot M., 2005, *Voyage en grande bourgeoisie: Journal d'enquête*, Quadrige Essais-Débats, La Rentrée Universitaire des Puf, Paris.
- Sailer-Fliege U., 1999, *Characteristics of post-socialist urban transformation in East Central Europe*, *Geojournal*, 49, s. 7–16.
- Scott J. (red.), 1990, *The Sociology of Elites, The Study of Elites*, vol. 2, Schools of Thought in Sociology Series, Edward Elgar Publishing Ltd., Aldershot.
- Śleszyński P., 2012, *Warszawa i obszar metropolitalny Warszawy a rozwój Mazowsza. Trendy Rozwojowe Mazowsza*, 8, Mazowieckie Biuro Planowania Regionalnego, Warszawa.
- Słomczyński K.M., 2002, *Introduction: Social structure, its changes and linkages*, [w:] K.M. Słomczyński (red.), *Social Structure: Changes and Linkages: The Advanced Phase of the Post-Communist Transition in Poland*, Instytut Filozofii i Socjologii PAN, Warsaw, s. 11–28.
- Smętkowski M., 2009, *Zróżnicowania społeczno-przestrzenne Warszawy – inercja czy metamorfoza struktury miasta?*, *Przegląd Geograficzny*, 81, 4, s. 461–481.
- Szelenyi I., Treiman D., Wnuk-Lipinski E. (red.), 1995, *Elity w Polsce, w Rosji i na Węgrzech*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Warszawa.
- Thomas R.J., 2000, *Interviewing important people in big companies*, [w:] R. Hertz, J.B. Imber (red.) *Studying elites using qualitative methods*, A Sage Focus Edition, Thousand Oaks, London, New Delhi, s. 3–17.
- Wasilewski J., 2000, *Polish post-transitional elite*, [w:] J. Frentzel-Zagórska, J. Wasilewski (red.), *The Second Generation of Democratic Elites in Central and Eastern Europe*, Institute of Political Studies PAS, Warsaw, s. 197–215.
- Węclawowicz G., 1996, *Contemporary Poland, Space and Society*, Changing Eastern Europe 4, UCL Press, London.
- Węclawowicz G., 1997, *The changing socio-spatial patterns in Polish cities*, [w:] Z. Kovacs, R. Wiessner (red.), *Prozesse und Perspektiven des Stadtentwicklung in Ostmitteleuropa*, Verlag, Passau, s. 75–81.
- Węclawowicz G., 1999, *Miasto polskie w transformacji – kształtowanie się miasta postsojalistycznego*, [w:] J. Kaczmarek (red.), *Zróżnicowanie przestrzenne struktur społecznych w dużych miastach*, *Konwersatorium Wiedzy o Mieście*, XI, Katedra Geografii Miast i Turyzmu Uniwersytetu Łódzkiego. Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, s. 33–43.

- Węclawowicz G., 2003, *Geografia społeczna miast, Zróźnicowanie społeczno-przestrzenne*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Węclawowicz G., 2007, *Geografia społeczna miast*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Zarycki T., 2008, *Kapitał kulturowy, Inteligencja w Polsce i w Rosji*, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Zborowski A., 2005, *Przemiany struktury społeczno-przestrzennej region miejskiego w okresie realnego socjalizmu i transformacji ustrojowej (na przykładzie Krakowa)*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej UJ, Kraków.

Summary

After 1989, elites, considered the main winners of Poland's political and economic transformation, began a search for places to live in line with social status that would allow them to stand out from other social groups. Where elites specifically, or upper classes more generally, are concerned, most research comes from sociology (considering social change due to globalisation) or political science (considering the link with power). However, it is typical for this work to neglect the link with place of residence, as well as social distinction where property assets are concerned. This article therefore seeks to go beyond the classical differentiation of elites by occupation, instead proposing an original typology of elites by reference to socio-economic, demographic and residential characteristics, life styles and residential preferences.

The relevant field research drew on 66 interviews carried out with people considered representative of the Warsaw elite, with the so-called "snowball" technique applied. Analyses concerned the residential paths of interviewees, as well as their social, economic and demographic characteristics, residential choices and behaviour, as related to the geography of Poland's capital city (in relation to their movements, meeting places, etc.). Figures known nationally or important from the professional point of view made up the sample of interviewees, with the spheres represented ranging from the intellectual and artistic, via the media-related, to the political and economic. Common features within the sample related to very similar socio-demographic and economic attributes, given that the richest and most-educated Polish people were included.

The residential path of interviewees demonstrated continuity of social status between the communist period and the post-1989 years. Despite the fact of their residing in dwellings constructed in the communist era, they were found to have waited less time for dwellings in that period, and to change dwellings more frequently than other inhabitants of Warsaw. After 1989, the elite "stood out from the crowd" economically, first and foremost because of their ownership of property. Most were thus in a position to buy a newly-constructed dwelling at the end

of the 1990s or beginning of the 21st century. Some also recovered family properties (held in city-centre areas before World War II), in a phenomenon that began to arise at the end of the 2000. However, the numbers of properties owned also helps to highlight these people's specific status. Most were owners of more than two properties. The choice between a new dwelling outside the city or an old dwelling within was then seen to depend on factors like age of the interviewee, type of household, profession and income. Contrary to expectations, the "gated community" is not seen by most interviewees as a prestigious place in which to live.

A factorial correspondence analysis was run on the basis of the different characteristics of interviewees, and their answers to several questions about preferences as regards place of residence, type of dwelling and behaviour, as well as social, demographic, economic and residential features. The analysis allowed for the assignment of interviewees to one of five different groups. The first group brings together people who had formed part of the communist-era elite and went into retirement either before the systemic transition of 1989, or at the beginning of 1990. These people mostly reside in good dwellings constructed under communism. While the level of economic capital possessed is not great, these people benefit from their social capital. The second group is of young members of the elite and intellectuals. These people are well-educated, have good levels of social capital, but suffer from a lack of economic capital. Most of these people live in the city centre in old dwellings that have not been renovated. The third group then comprises people with a good level of economic capital at their disposal, plus an aristocratic or upper-class origin of importance to them. These people were able to reinvest and restore or renovate old dwellings within the city centre or other prestigious neighbourhoods. The fourth group encompasses an economic elite mostly resident in new housing in peripheral areas of Warsaw. The last group of interviewees comprised people not truly capable of being assigned "elite" status, but being upper-middle class in terms of their choice of residential, social or professional status.